

ТЕМА 14. ДОБРОБУТ ТВАРИН. ЯКІСТЬ І БЕЗПЕКА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ТВАРИННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Питання до вивчення

14.1. Суть добробуту тварин - актуальність та нагальність

14.2. Фактори впливу на аграрну політику

14.3. Оцінка добробуту тварин та дотримання стандартів безпеки та якості продуктів тваринного походження

14.4. Огляд стану розвитку та результатів дотримання вимог у ЄС

14.5. Етичне поводження із сільськогосподарськими тваринами в Україні

14.1. Суть добробуту тварин - актуальність та нагальність

Концептуальна основа благополуччя тварин у сучасній аграрній політиці визначається стратегіями розвитку в умовах альтернативного використання обмеженого ресурсу з метою отримання товарів та послуг щоб у рівній мірі задовольняти потреби поточного та майбутнього споживання з однієї сторони та концепцією суспільного занепокоєння із іншої.

Відповідно до концепції суспільного занепокоєння чутливе ставлення до неналежного утримання сільськогосподарських тварин визначає поведінку та рішення людей відповідальних за здійснення діяльності пов'язаної із утриманням сільськогосподарських тварин. В результаті протягом 90-х років та першого десятиріччя поточного століття у ЄС було прийнято низку законодавчих та регулюючих документів щодо захисту здоров'я та добробуту тварин. В результаті впровадження такого законодавства генеруються додаткові витрати для фермерів, але ці витрати можуть бути значно пом'якшені за рахунок підвищення продуктивності тварин, вирощених в кращих умовах.

Обов'язковою умовою добробуту тварин є контроль за станом їх здоров'я, що ліг в основу правил безпеки та якості продовольства. Стандарти безпеки та якості продуктів харчування регулюються упродовж всього ланцюжка поставок продовольства і покликані гарантувати уникнення значної шкоди здоров'ю людей і значних економічних втрат для суспільства шляхом державного контролю та регулювання наприклад в сферах ідентифікації та реєстрації великої рогатої худоби, а прозорість повного виробничого ланцюжка продуктів харчування.

Вперше поняття благополуччя тварин набуло законного статусу у 1974 році в Нідерландах. Що було зумовлено пришвидшеними темпами розвитку галузі тваринництва в умовах обмежених ресурсів (в першу чергу пасовищ та землі під утримання тварин). З впровадженням у 1998 році Директиви Ради 98/58 / ЄС про захист тварин, що утримуються для сільськогосподарських цілей, запроваджуються загальні правила щодо захисту усіх тварин, що утримуються для виробництва харчових продуктів, вовни, шкіри або хутра та/або для інших цілей, в тому числі риб, рептилій або амфібій, тварини були визнані істотами, що

відчувають і питання благополуччя тварин повинно враховуватись при реалізації спільних політичних проектів.

Європейські приписи щодо захисту тварин націлені на те, щоб позбавити тварин від непотрібних страждань, перш за все, під час вирощування, транспортування і забою шляхом дотримання п'яти свобод:

- свободи від голоду і спраги. Тварини на будь-якій фермі повинні мати постійний доступ до води і корму для підтримки гарного самопочуття і здоров'я;
- свобода від дискомфорту. Тварини повинні перебувати в середовищі, яке передбачає наявність притулку від несприятливих природно-кліматичних факторів і місця комфортного відпочинку;
- свободи від тілесних ушкоджень, болю, травм і хвороб. Система утримання тварин повинна включати механізми термінової діагностики і лікування тварин;
- свободи виражати нормальну поведінку. Цю свободу гарантує достатній простір, різноманітність середовища і можливість контактувати зі своїми одноплемінниками;
- свободи від страху і страждань. Умови утримання тварин повинні виключати психічний дискомфорт і страждання тварин.

Заходи, що вживаються для забезпечення даних свобод, мають істотне значення не тільки з етичних і моральних міркувань, а й з точки зору здоров'я тварин і якості продуктів харчування. В рамках загальної стратегії гарантії якості харчових продуктів необхідність цих заходів також враховується в проведенні спільної аграрної політики в рамках ЄС і повинна бути врахована в інших сферах таких як, транспортне сполучення, внутрішній ринок і наукові дослідження а також розповсюджуватись на інші регіональні угруповання.

Добробут тварини визначається як добрий фізіологічний та емоційний стан тварини внаслідок її пристосування до наданого середовища існування.

Неприспособленість тварин до умов існування досить часто спричиняють їх неадекватну поведінку та стрес, що можуть бути небезпечними для здоров'я і життя тварин. Так, барани при ізоляції в обмеженому просторі можуть з розгону битися лобом об бетонну стіну і повторювати подібні дії багаторазово. Два хижака в маленькій клітці, перебуваючи в стані стресу, будуть проявляти підвищену агресію один до одного. Свині в несприятливих умовах об'їдуть шукатурку на стінах або настил. Для представників сімейства котячих, куниць, а також свиней в стані низького благополуччя характерні так звані стереотипні рухи по клітці.

Добробут тварин – це стан фізіологічного комфорту тварини під час утримання, транспортування та забою, рівень якого визначається загальними морально-етичними нормами суспільства. Добробут тварин розглядається як підмножина людського добробуту з егоцентричної та фізіологічної точки зору. Егоцентрична величина виміряється готовністю оплачувати власну «чисту совість», в той час як фізіологічна – проявляється у додатковій платі за безпеку якості продукції тваринництва.

Загально суспільне сприйняття мінімального рівня добробуту тварин – це суспільне благо, дотримання якого на мінімальному рівні повинно бути

гарантовано з боку держави. Більш високі стандарти добробуту тварин, які вважаються необхідними тільки меншістю слід розглядати в якості приватного блага, що не є частиною державної / аграрної політики і оплачується додатково.

Законодавство ЄС відповідно гарантує єдині мінімальні вимоги дотримання добробуту тварин для всіх країн-учасниць. Національні уряди країн-учасниць ЄС можуть встановлювати більш жорстке регулювання з питань дотримання умов та норм добробуту сільськогосподарських тварин в рамках.

Сучасні рамкові діючі вимоги щодо добробуту тварин зазначені у Лісабонському договорі. Так у Статті 13 Розділу II зазначено, що тварини визнаються живими істотами, що вимагає в повній мірі враховувати вимоги загального добробуту тварин при здійсненні діяльності та формування стратегій розвитку сільського господарства, рибальства, логістики та інфраструктурних об'єктів, науково-дослідницької діяльності, науково-технічного розвитку та космічної політики в рамках загальних законодавчих та адміністративних положень та регіональної релігійно-культурної спадщини.

Рамки регулювання добробуту тварин і якості та безпеки продуктів харчування на законодавчому рівні визначаються директивами та іншими нормативними актами.

Основною метою Європейського союзу є поступова інтеграція економічних і політичних систем держав учасниць і створення єдиного ринку на основі вільного пересування товарів, людей, грошей і послуг. З цією метою держави учасниці поступитися частиною свого суверенітету в рамках Договору про функціонування Європейського Союзу (Union 10), який наділяє інститути ЄС приймати закони загальні для всіх. Ці закони мають пріоритет над національним законодавством і є обов'язковими для національних органів. Договір (стаття 288) містить положення про п'ять форм правових документів, кожен з яких має різний вплив на правові системи держав учасниць. Деякі з них безпосередньо застосовуються замість національного законодавства, в той час як інші допускають коригування цього законодавства у відповідність з загальноєвропейським законодавством.

Так на законодавчому рівні визначаються такі аспекти, як наприклад, умови утримання тварин, норма забезпеченості життєвим простором, рівень поживних речовин у кормах, ідентифікація та реєстрація тварин, впровадження системи відстеження походження харчових продуктів, заборона застосування гормональних препаратів тощо. Приклади основних нормативних документів, що визначають норми у ЄС наведено у табл. 14.1.1.

Відповідно до лісабонської угоди під поняття добробуту тварин підпадають всі групи живих істот такі як тварини, птахи, комахи, риби та ракоподібні.

Варто зазначити, що дотримання мінімальних вимог благополуччя тварин сільськогосподарського призначення перетинається із дотриманням директиви про збереження дикої фауни і флори та природних середовищ її існування (*Council Directive 92/43/EEC on the conservation of naturel habitats and of wild fauna and flora*), відомої як «*Habitats Directive*» та іншими природоохоронними нормативними актами. Виконання умов нормативних актів є вагомим напрямком виплати агроекологічних компенсацій в межах загальної європейської політики.

Таблиця 14.1.1

Перелік основних нормативних актів що регулюють добробут тварин та якість і безпеку продуктів харчування по основним напрямкам виробництва в тваринництві. Досвід ЄС

Нормативний акт	Виробництво молочної продукції	Вироб- ництво яловичини	Вироб- ництво баранини	Вироб- ництво свинини	Вироб- ництво курятини
Добробут тварин					
Директива* щодо утримання курей для виробництва м'яса (2007/43/ЄС)					x
Директива на захист тварин сільськогосподарського призначення (98/58/ЄС)			x		
Директива щодо встановлення мінімальних стандартів для захисту курей-несучок (1999/74/ЄС)					x
Директива про захист телят (2008/119 / ЄС)	x	x			
Директива про захист поросят (2008/120/ЄС)				x	
Положення щодо захисту тварин під час транспортування та операцій пов'язаних із транспортуванням	x	x	x	x	
Положення щодо захисту тварин під час забою (1099/2009)	x	x	x	x	x
Якість та безпека продуктів харчування					
Директива про контроль класичної чуми у свиней (2003/85/ЄС)				x	
Директива з контролю везикулярної у свиней (92/119/ЄС)				x	
Директива про контроль хвороби ноги-рот (2001/89/ЄС)				x	
Директива про корми, що містять лікарські засоби (90/167/ЄС)	x	x	x	x	x
Директива щодо попередження пташиного грипу (2005/94/ЄС)					x
Директива щодо попередження хвороби синього язика (2000/75/ЄС)	x	x			
Директива щодо запобігання захворювання ноги-рот (2003/85/ЄС)	x	x	x		
Директива щодо попередження зоонозів і зоонозних агентів (2003/99/ЄС)	x	x	x	x	x

Директива про заборону застосування гормональних речовин (96/22 / ЕС)	x	x		x	
Директива про небажані речовини в кормах для тварин (2002/32/ЕС)	x	x	x	x	x
Положення** про кормові добавки в годуванні тварин (1831/2003)	x	x	x	x	x
Положення про гігієну кормів (183/2005)	x			x	
Положення про загальні принципи та вимоги закону споживання їжі (178/2002)	x	x			
Положення про ідентифікацію і реєстрацію ВРХ (1760/2000)	x	x			
Положення про місце на ринку та використання кормів (767/2009)		x	x	x	x
Положення про вимоги до гігієни кормів (183/2005)		x	x		x

* Директиви визначають для держав учасниць ЄС цілі та завдання котрі повинні бути досягнуті в результаті проведення загальної політики, залишаючи на розсуд держав-учасниць обирати шляхи та методи досягнення заданих цілей. Директиви використовуються для приведення різних національних законів у відповідність один з одним. Оскільки держави-учасниці пов'язані з цілями, викладеними в директивах, вони мають певну свободу дій, переносючи їх в національне законодавство, з урахуванням особливих національних умов. Директиви мають строки виконання, що вказуються в них.

** Положення – найбільш обов'язкова форма нормативних актів у ЄС. Вони носять загальний характер, є обов'язковими у всіх своїх елементах і є безумовними до виконання в кожній державі-учасниці ЄС. Так само, як національні закон, вони визначають безпосередні права і обов'язки для всіх громадян ЄС.

14.2. Фактори впливу на аграрну політику

Врегулювання питання добробуту тварин та якості і безпеки продуктів харчування в аграрній політиці спрямоване на збереження балансу між задоволенням потреб споживачів, економічним розвитком товаровиробників та відповідальністю за збереженням навколишнього середовища.

Формування аграрної політики у напрямку безпечного та задовільного утримання, транспортування та забою тварин перебуває у площині:

- формування конкурентних переваг для сільськогосподарських виробників; підвищення якості та безпечності споживання продуктів тваринництва та рівня життя споживачів

- уникнення або пом'якшення загроз екологічного та економічного характеру для споживачів та виробників у наслідок уведення регуляторних норм (табл. 14.2.1).

Аграрна політика ЄС у напрямку добробуту тварин: формуючі фактори

Виробники	Споживачі
Субсидії або інвестиції підтримки	Зниження ризику для фізичного та психологічного здоров'я людей
Додаткові витрати на збір та обробку інформації та доступу до інформації	Доступ до якісних, натуральних продуктів харчування тваринного походження
Зростаючі витрати на пестициди та/або добрива	Задоволення культурних, релігійних та морально-етичних потреб людини
Впровадження інноваційних рішень	Розвиток сільських територій через збільшення дрібних тваринницьких ферм
Витрати на медичне та ветеринарне обслуговування тварин	Здешевлення вартості медичного страхування при однаковому рівні покриття
Підвищення продуктивності виробництва та якості продукції	Гарантована якість та безпечність продуктів харчування
Збільшення вартості виробництва	Зменшення навантаження на довкілля
Конкурентні переваги на зовнішніх ринках	
Додаткові витрати на дотримання вимог утримання тварин	

Існує ряд *переваг для фермерів*, що виникають внаслідок запровадження регламентуючих норм щодо добробуту тварин та якості і безпеки харчових продуктів. В першу чергу – це субсидії та «інвестиції підтримки» що отримують виробники Європейського союзу, що пов'язані з конкретними заходами, приклади яких наведені в табл. 14.2.1). Субсидії економічно заохочують виробників добровільно дотримуватися високих стандартів виробництва у відповідності до нормативно-законодавчих приписів.

Вони також використовуються як компенсація фермерам за додаткові витрати на дотримання особливих та/або підвищених вимог до безпеки та якості харчових продуктів та/або задоволення добробуту тварин.

Також, субсидії використовується в якості фінансової підтримки при бажанні виробників істотно змінити систему ведення господарювання відповідно до зазначених вимог, такі субсидії ще називаються «інвестиціями підтримки».

Крім того, аграрна політика ЄС передбачає формування інституційного середовища спрямованого на зниження, так званих, транзакційних витрат виробників пов'язаних із налагодженням доступних комунікацій між урядом та виробниками, збір та обробку інформації, витрати на супровід та підтримку угод в рамках дотримання благополуччя тварин та/або якості і безпеки продуктів харчування.

Запровадження норм та стандартів «добробуту тварин» також може призводити до скорочення виробничих операційних витрат таких як скорочення споживання пестицидів і/та мінеральних добрив і стимулювати пошук і впровадження інноваційних рішень що відповідають умовам стійкого розвитку

таких як: застосування прогресивних методів у харчуванні тварин, розвиток кількісної та молекулярної генетики, протеоміки та функціональної геноміки.

Запровадження таких технологічних рішень відкривають нові перспективи для виробництва і переробки м'яса з високим стандартом безпеки та якості при одночасному зниженні виробничих витрат та експлуатації тварин.

У рамках впровадження аграрної політики орієнтованої на забезпечення добробуту тварин фермери на законодавчому рівні формуються інституційні ініціативи щодо надають доступ до інформації, поширюють інформацію стосовно виробленої продукції, дозволяють відслідковувати ланцюги походження продукції тваринного походження і тим самим збільшують її конкурентні переваги, що дозволяє отримувати додаткові доходи за рахунок соціальної реклами, особливо за умови застосування прямого маркетингу.

Складнішим завданням є ідентифікація економічних переваг від імплементації норм встановлених в рамках добробуту тварин на рівні суспільства. Як вже зазначалось питання належного утримання та догляду за тваринами – це питання морально-етичної та культурно-релігійної площини на рівні окремої людини та/або нації. Останніх два десятиліття зберігається зростаюча тенденція до готовності добровільно додатково платити за добробут тварин із боку споживача (табл. 14.2.2) особливо у розвинутих країнах. Готовність додатково платити за покращені умови утримання тварин та заходи щодо безпеки якості продукції опосередковано знижують витрати на медичне обслуговування. Так у ряді країн запроваджену норму медичного страхування яка передбачає додаткові пільги для людей, що споживають органічну їжу.

Таблиця 14.2.2

Оцінка вартості добробуту тварин для кінцевого споживача

Метод соціологічної оцінки	Вартість добробуту тварин	Заходи дотримання вимог добробуту тварин	Переваги над витратами
Через оцінку купівельної спроможності потенційного споживача	5,5 £	Всі вимоги дотримання добробуту тварин	Відсутня оцінка
	0,9£/12 яєць	Добровільне безкліткове утримання курей-несучок	Так
	0,43£/12 яєць	Добровільне безкліткове утримання курей-несучок	Так
	10,84 БЕК/6 яєць	Законодавчо обов'язкове безкліткове утримання курей несучок	Відсутня оцінка
Через оцінку вибору споживача	8,45ЕК/6 яєць	Добровільне безкліткове утримання курей-несучок	Відсутня оцінка
	+19%	Мобільний забій	Так
	-15%	Відсутність кастрації	Ні
	+32%	Вільно-вигульний спосіб утримання	Так

Дотримання правил виробництва безпечних продуктів харчування є безумовним благом для громадян. Безпека продуктів харчування в рамках аграрної політики ЄС розглядається з позиції безумовної віри споживачів щодо

безпеці продуктів харчування на всіх етапах продовольчого ланцюжка відповідно до встановлених умов.

Харчові технології, що стрімко розвиваються у напрямку інноваційного виробництва та переробки, а також зниження рівня довіри до наукових установ і їх розробок стали головними демотиваторами довіри до якості та безпеки продуктів харчування. Комерціалізація процесів визначення стандартів для продуктів харчування, що набула розповсюдження в Європі та брак компетенцій широкого споживача стосовно розуміння технічних аспектів сучасних технологій виробництва та переробки додатково сприяв створенню стереотипів та надання споживацьких переваг «природнім» органічним методам ведення сільського господарства на відмінну від споживання ГМО продукції та продукції глибокої переробки.

Нарешті аграрна політика орієнтована на дотримання стандартів благополуччя тварин та безпеки та якості продуктів харчування впливає на зовнішні конкурентні переваги ведення сільськогосподарської діяльності. З одного боку, безумовно, додаткові витрати формують вищі експортні ціни, особливо в умовах експорту до третіх країн. З іншого боку, завдяки впровадженню згаданих стандартів продукція набуває високої надійності (так наприклад продукція із країн-учасниць ЄС).

Продукти харчування, в тому числі тваринного походження, в ЄС є високонадійними з точки зору безпеки, що суттєво впливає на формування попиту на неї в інших країнах. Таким чином, дотримання стандартів добробуту тварин з боку ЄС розширює доступ європейських сільськогосподарських виробників до світового ринку.

Згідно з економічною теорією, будь-яке регулювання, що підвищує вартість виробництва буде мати негативний вплив на нетто-експортерів, в даному випадку, сільськогосподарських товарів. Логічно зауважити, що витрати на дотримання вимог добробуту тварин та безпеки продуктів харчування здатні зміщувати поточну собівартість виробництва та понижувати конкурентоспроможність продукції порівняно із регіонами, секторами та господарствами які не підпадають та/або не дотримуються зазначеного регулювання. Величина такого зміщення також обумовлена рівнем витрат на дотримання у кожній конкретній країні у порівнянні із загальними регулюючими нормами всього регіону. Таким чином норми регулювання виробництва продукції тваринництва здатні формувати негативне торгівельне сальдо.

Попри це, ряд наступних факторів пом'якшують, а часом повністю компенсують ефект зменшення конкурентоспроможності від витрат на дотримання вимог:

- більшість конкуруючих розвинених країн-експортерів мають схоже регулювання та вимоги до продукції;
- країни, що розвиваються, в яких вимоги до стандартів продукції, як правило, менш жорсткі, займають не значну частку на світовому ринку;
- частка витрат на дотримання при формуванні конкурентних переваг не значна порівняно із іншими факторами такими як: зміни попиту, курсові

коливання, вартість праці, ветеринарно-санітарні норми та або державного регулювання щодо торгівельної політики.

Також витрати на дотримання вимог будуть відрізнятися в залежності типу та розміру компанії, від природних умов розташування сільськогосподарського підприємства а також від загальної ефективності його роботи і структури загально-виробничих витрат.

Безпека, якість та дотримання стандартів добробуту тварин при виробництві продуктів харчування формують стійку зростаючу тенденції споживчого попиту в останні роки. Споживач готовий платити більше за той же товар, якщо він переконаний що він більш якісний та безпечний, а тварини не зазнали додаткових знущань протягом життя та забою. Таким чином, вподобання споживачів змістилося від ціни у сторону якості.

Це створює *конкурентну перевагу* для тих виробників, які вже включили до виробничих ланцюгів питання благополуччя тварин і безпеки харчових продуктів. Останні дослідження демонструють, що споживачі все частіше оцінюють якість продукції по широкому спектру атрибутів. Вони охоплюють благополуччя тварин, використання пестицидів, або вплив на навколишнє середовище. Споживачі, в деяких випадках, навіть готові платити більш високу ціну за продукти, які відповідають цими ознакам.

14.3. Оцінка добробуту тварин та дотримання стандартів безпеки та якості продуктів тваринного походження

Оцінка благополуччя тварин базується на оцінці танзакційних витрат в рамках концепції неокласичної економіки.

Оцінка добробуту тварин¹ та дотримання стандартів безпеки та якості продуктів харчування – це вартість витрат на дотримання вимог, що виникають в результаті імплементації додаткових нормативно правових вимог щодо добробуту тварин, а також якості та безпеки продукції.

Комплексна й порівняльна оцінка витрат які виникають в результаті дотримання законодавства в галузі добробуту тварин, безпеки та якості продуктів харчування дає можливість вирішити наступні завдання:

1. Провести всебічний опис і оцінку витрат дотримання вимог на рівні виробників та галузі в цілому у власній країні (регіоні).
2. Забезпечити всебічний опис і оцінку витрат в ряді країн із еквівалентним законодавством з подальшою оцінкою експортного потенціалу.
3. З метою оцінки потенційних впливів на конкурентоспроможність продукції.
4. З метою оцінки розміру підтримуючої допомоги для виробників.

З цією метою оцінка проводиться із позиції оцінки додаткових витрат на дотримання вимог із боку фермерів та оцінки розміру підтримки із боку держави.

¹ оцінка добробуту тварин представлена через калькуляцію витрат на дотримання вимог, що додатково виникають на всіх етапах виробництва та реалізації продукції тваринництва та включені у загальну собівартість виробництва

Формування витрат на дотримання та у циклі сільськогосподарського виробництва в тваринництві представлено на рис. 14.3.1.

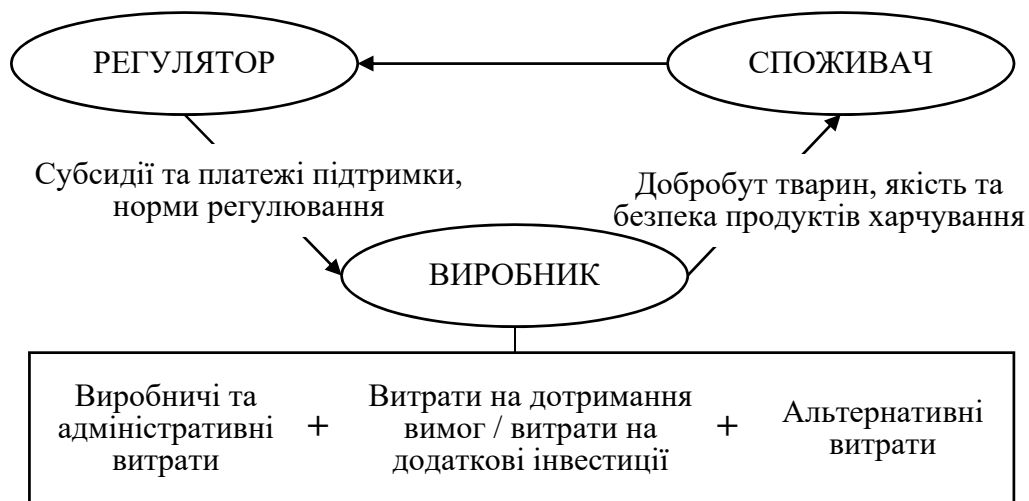

Рис. 14.3.1. Складові оцінки вартості добробуту тварин та додаткових заходів на забезпечення якості та безпеки продукції тваринництва

Оцінка вартості витрат сільськогосподарських виробників від впровадження заходів на дотримання добробуту тварин та/або забезпечення вимог щодо якості та безпеки продуктів харчування, а також впливу на зовнішнє середовище складається із трьох основних етапів:

1. Оцінка додаткових операційних витрат на дотримання вимог, до таких витрат відносяться наприклад: вакцинація, основна та додаткова за потребою, застосування вушних бірок, тощо. Частка даних витрат на дотримання вимог найбільша у загальному підсумку.

2. Наступною по значенню категорією є оцінка інвестиційних витрат на дотримання вимог. До таких витрат можна віднести додаткові капіталовкладення у придбання нового обладнання (наприклад, для доїння корів), або розширення території, або переобладнання території, а також витрати на дострокове виведення із виробничого процесу обладнання (до моменту його кінцевого зносу) що не може бути використане за умов дотримання добробуту тварин. Таким прикладом може слугувати перехід від кліткового утримання курей-несучок.

Запропонований підхід до оцінки вартості витрат на дотримання вимог є уніфікованим та пропонує загальний алгоритм оцінки але не може бути повністю екстрапольований на всіх виробників та країни. Кожен конкретний випадок потребує власного удосконалення критеріїв оцінки на основі запропонованого підходу.

3. Оцінка альтернативних витрати – це витрати від недоотриманого прибутку або від недовиробництва. Також частиною альтернативних витрат також є так звані **транзакційні витрати** – витрати, викликані необхідністю додаткового документального супроводу, збору інформації, підписання додаткових угод в результаті виконання вимог встановлених законодавством щодо добробуту тварин та безпеки та якості продукції. Таким чином

транзакційні витрати пов'язані із адміністративними процедурами, що є наслідком дотримання законодавства.

Існують три основні *види транзакційних витрат*:

- витрати на пошук інформації, перш ніж увійти в угоду (попереджувальні);
- витрати на ведення переговорів і укладення угод;
- адміністративні витрати пов'язані з контролем і забезпеченням дотримання вимог укладених угод.

Від методології оцінки витрат на дотримання залежить прямий прибуток виробника, рівень ціни для споживача та компенсаційна норма для регулятора.

Так при розрахунку компенсаційних норми що надходить від регулятора (субсидій та прямих дотацій) необхідно також враховувати відмінності між:

- витратами в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Вартість витрат, що в короткостроковому виробничому проміжку є суттєвим навантаженням для виробника в довгостроковому проміжку призводить до збільшення його прибутковості і суттєво зменшується. Тож потребують диференційованої підтримки;
- прямими і непрямими витратами, тобто між тими витратами що безпосередньо несе виробник у процесі своєї діяльності і витратами, що виникають на інших етапах реформування ланцюга доданої вартості (поставка, реалізація, доступ до ринку).

- постійними і змінними витратами.

Варто зауважити що оцінка добробуту тварин та якості та безпеки продукції залежить від ряду наступних факторів:

- країни, регіону та розташування сільськогосподарського виробництва;
- чинного законодавства регіонального об'єднання та/або країни;
- розміру сільськогосподарських підприємств/ферм;
- виробничої структури;
- кількості найманих працівників та впливу на розвиток регіону.

Таким чином, на державному рівні оцінка вартості добробуту тварин, якості та безпеки продуктів харчування здійснюється на основі законодавства орієнтуючись на витрати виробників що виникають у процесі підтримки такого законодавства.

Для оцінки вартості підтримки сільськогосподарських виробників, в першу чергу необхідно встановити різницю між прямими та не прямими витратами. Прямі витрати, в першу чергу, лягають на плечі виробника, як наслідок їх відповідності до державних норм і стандартів. В той час, як не прямі витрати є резонансною частиною в інших ланках формування ланцюга доданої вартості продукції, що формує більш високі ціни на вхідні матеріали для виробників. Так прикладом не прямих витрат можуть слугувати, відповідні законодавчі норми для виробництва комбікормів, що призводять до підвищення цін на комбікорми у результаті витрат на дотримання вимог відповідності, що покриваються комбікормовими заводами.

Другим обов'язковим елементом оцінки є визначення різниці між фактичними та потенційними витратами на дотримання вимог відповідності

сільськогосподарських виробників. Потенційні витрати витікають із чинних норм та правил що ще не виконані, але вже створюють чіткі зобов'язання.

Таким чином, методологія оцінки компенсаційної вартості добробуту тварин передбачає розрахунок витрат на дотримання вимог для кожної окремої ланки ланцюга доданої вартості на рівні всіх стейкхолдерів залучених до процесу за мінусом прямого прибутку виробника, отриманого додатково за рахунок реалізації вимог відповідності.

14.4. Огляд стану розвитку та результатів дотримання вимог у ЄС

На формування аграрної політики стосовно добробуту тварин, безпеки та якості продуктів харчування суттєво по впливав ряд гучних «продовольчих» скандалів, що зумовило жорсткий характер законодавчих вимог у галузі тваринництва.

Основні нормативно правові акти стосовно добробуту тварин, а також дотримання стандартів якості та безпеки продуктів харчування визначають вартість витрат на дотримання, рівень конкурентних переваг та підтримки. Вивчення даного законодавства дозволяє прийти до висновку, що до основних секторів виробництва в тваринництві Європейського Союзу належать: молочні продукти, виробництво яловичини, свинини, курятини та яєць.

Дане питання щодо огляду стану витрат на дотримання вимог стосовно законодавства по ЄС побудоване у відповідності до зазначеної продукції за критеріями витрат сільськогосподарського виробника та конкурентоспроможності продукції.

14.4.1. Зміна вартості витрат на дотримання вимог щодо добробуту тварин у ЄС

В цілому, витрати на дотримання вимог законодавства щодо добробуту тварин в різних секторах і країнах коливається від 1,1 % для італійських виробників курятини і до 3,5 % для польських свиноферм. Розглянемо деякі приклади.

Молочне скотарство. У молочному скотарстві обов'язкові вимоги щодо утримання телят. Німеччина була єдиною країною, де фермери були змушені провести заміну вузькогабаритних кліток для утримання телят на загони зі збільшеним простором відповідно до встановленого стандарту у 2010 році. Таким чином, збільшивши свої витрати на дотримання вимог щодо добробуту тварин у межах 0,3 % – 0,8 % від загальної суми витрат. У той же час, в інших державах-членах ЄС, ці стандарти вже виконуються протягом тривалого часу на основі національних стандартів. Наприклад, в Ірландії директива про захист телят не спричинила ніякого впливу, так як історично на ірландських молочних фермах стандарт утримання телят – це клітки із збільшеним простором та інфраструктурою, тому це вже відповідає вимогам директиви. Така ж система функціонує і у Нідерландах і в Фінляндії, теля доглядається за високим стандартам, а законодавство не накладає додатковий тягар на фермерів.

Виробництво свинини. Піклування про добробут тварин в цьому секторі є прерогативою ЄС, з акцентом на дотримання вимог встановлених законодавством що визначає:

- мінімальний простір для утримання свиноматок, підсвинків та свиней на відгодівлі;
- групове утримання свиноматок і підсвинків з п'ятого тижня після запліднення;
- відсутність щілин у підлозі де утримують свиноматок і свинок.

Вартість дотримання вимог добробуту тварин зафіксована у всіх державах ЄС, але найвищого рівня у 3,5 % від виробничих витрат вона сягає у Польщі. У цьому випадку така цифра обумовлена невеликими розмірами свиноферм у Польщі, особливо у порівнянні із Данією, Німеччиною та Нідерландами.

Стандарт вимог щодо забезпечення простором під час утримання свиноматок та свинок були запровадженні в Німеччині із 2006 року із адаптаційним періодом до 2013 року, що в результаті призвело до збільшення витрат на виробництво у середньому на 2,18 % від забійної ваги/середньої вартості.

Жорсткіші стандарти щодо утримання і відгодівлі свиноматок і поросят були запровадженні в Нідерландах на національному рівні, як ті що передбачені законодавством ЄС. Це означає, що законодавство ЄС не створило додаткових витрат на дотримання вимог щодо добробуту тварин для голландських свинарів з питань покращення умов утримання, але розширило вимоги щодо адаптування стійл до умов годівлі та за статевими ознаками.

Підвищені вимоги щодо вмісту клітковини у кормах та штучного запліднення – це додаткові витрати на дотримання для датського виробника свинини. В той же самий час такі потужні країни імпортери як США та Бразилія не мають жодних додаткових витрат щодо дотримання відповідності добробуту тварин.

Виробництво курятини. Відповідно до виконання вимог чинного законодавства вартість витрат на дотримання у галузі виробництва курятини в ЄС має не суттєву амплітуду і коливається від -1,1 % в Італії до 1,45 % в Німеччині від виробничих витрат.

В Італії, наприклад, при будівництві типова птахофабрика повинна бути обладнана додатковими засобами вентиляції та охолодження, в приміщеннях, де утримуються кури, враховуються кліматичні особливості (надзвичайно спекотна літня пора). Попри це, додаткові витрати на кліматичне обладнання дозволяють збільшити ефективність виробництва завдяки збільшенню щільності посадки курей з 33 кг/м² до 39 кг/м². В результаті витрати на дотримання вимог добробуту тварин дещо знижуються до 1,1 % від загальної суми витрат.

У Німеччині, законодавчі норми вимагають проектування та будівництво великих вікон у приміщеннях утримання курей, з метою забезпечення достатнього надходження світла і зменшення щільності посадки птахів. Це створює додаткові витрати для виробників курятини в діапазоні від 0,6 % на півночі і до 1,4 % від загальних витрат на півдні Німеччини.

У Франції, вартість витрат на дотримання значно відрізняється між регіонами. Так у Бретані діючі директиви не мали суттєвого впливу на виробництво, оскільки традиційне планування птахофабрих розраховане на щільність посадки курей в межах діючого законодавства, в той час як у регіоні Пейс-де-ла-Луар щільність посадки на 12кг/м² перевищувала норму від стандарту в 33кг/м². Такі птахофабрики потребували додаткових витрат на дотримання норм відповідності тим самим збільшуючи постійні витрати.

Кліматичні умови суттєво впливають на зміни та формування чинного законодавства щодо добробуту тварин, але цікавим є той факт, що у ряді країн з теплим кліматом таких як наприклад Бразилія або Таїланд регулюючі норми взагалі відсутні. В обох країнах щільність посадки досить низька через кліматичні причин, і значно нижче 33 кг / м², що зазначені у директиві ЄС. У цих умовах, більш висока щільність була б економічно не вигідною так як призводила б до зростання смертності серед курей.

14.4.2. Зміна вартості витрат на дотримання вимог щодо якості та безпеки продуктів харчування тваринного походження у ЄС

Вплив законодавства з питань дотримання якості та безпечності продукції тваринництва визначається вартістю витрат на дотримання вимог зазначеного законодавства.

Варто звернути увагу, що ЄС приділяє найсуворіші вимоги щодо регулювання діяльності у галузі тваринництва із позиції якості та безпеки, про що свідчить кількість нормативно-правових документів. Вартість дотримання вимог щодо якості і безпечності продукції тваринництва визначається через дотримання 26 різноманітних директив і документів.

Умовно законодавство в цій сфері можна розподілити на шість груп виокремивши наступні напрями:

1. Описує правила, яких повинні дотримуватись при виробництві, зберіганні та продажу кормів для тварин на комбікормових заводів.

2. Законодавчі акти про запобігання спалахам серйозних і дуже заразних хвороб.

4. Документи, що забороняють використовувати при годівлі тварин речовини із анаболічним ефектом.

5. Включає в себе закони, що стосуються ідентифікації та реєстрації тварин.

6. Законодавство спрямоване на ветеринарний догляд тварин та профілактику таких небезпечних хвороб як трансмісивно губчаста енцефалопатія, хвороба «ноги та рот» й інші.

7. Законодавство щодо прозорості походження та переміщення продуктів харчування тваринного походження.

Витрати на дотримання вимог безпеки та якості продуктів харчування тваринного походження у межах ЄС коливаються від 0 % до 4,5 % від загальної суми витрат на виробництво. Такий стан речей зумовлений тим що у деяких країнах загальна практика повністю відповідала вимогам законодавства що повинне бути запроваджене. Нульові витрати означають, що для національних

виробників не мало жодної різниці впровадження додаткового регламентуючого законодавства із боку ЄС.

У всіх інших випадках, в результаті поєднання різних видів законодавства (національного та загальноєвропейського) отримуємо додаткові витрати на дотримання вимог законодавства спрямованого на безпеку та якість продуктів харчування тваринного походження.

Молочне скотарство. Витрати на дотримання в державах-учасниках ЄС коливається від 0,2 % до 1,5 %.

Так у Фінляндії, витрати пов'язані з дотриманням законодавства в галузі охорони здоров'я тварин з метою запобігання таким хворобам як, трансмісивно губчаста енцефалопатія, ящур і інші не створили жодних додаткових витрат у зв'язку із запровадженням загальноєвропейських стандартів, оскільки строгий ветеринарний контроль через постійні перевірки ферм ветеринарами завжди були притаманні для національного законодавства даної країни.

Впровадження загально-європейських стандартів у Німеччині призвели до значних змін у вартості продукції. Так впровадження законів із першої групи призвело до збільшення вартості комбікормів на 1-5 % і встановлення технологій годівлі відповідно до процесу виготовлення та поживного складу комбікормів. Також витрати на дотримання вимог були пов'язані із додатковою роботою щодо виконання адміністративної роботи щодо єдиної європейської системи обліку та реєстрації тварин (котрий відрізнявся від національного).

В Ірландії, вартість молочної продукції збільшилася у рамках від 2 до 5 % через дотримання правил кормової гігієни і застосування кормових добавок, відповідно. Профілактика захворювань, головним чином, пов'язана із додатковою дезінфекцією та утилізацією телят в процесі природньої загибелі. До введення цих правил, телята могли бути просто поховані в межах ферми. Крім того законодавство в галузі безпеки і якості продукції тваринництва примусило фермерів будувати нові карантинні об'єкти та вводити нові правила ідентифікації та реєстрації тварин. Витрати на дотримання вимог щодо забезпечення ідентифікації походження продукції були також пов'язані із додатковою роботою щодо адміністративної роботи та бухгалтерського обліку.

Результатом введення вищезазначених законодавчих норм в Нідерландах комбікормові заводи змушені були оптимізувати виробничий процес на відповідність дотримання вимог гігієни, використання медичних речовин, кормових добавок, маркування, зберігання та інших елементів, що призвело до збільшення вартості кормів. Також був створений орган контролю за дотриманням вимог щодо запобігання захворювань (Фонд Контролю). Частина фінансування якого була здійснена за рахунок внесків фермерів.

Виробництво яловичини. Рівень вартості витрат на дотримання вимог щодо безпеки та якості продуктів харчування тваринного походження при виробництві яловичини коливається в межах 0,1-1 % від загальної суми виробничих витрат по ЄС. Імплементация зазначеного законодавства привела до незначних змін у Франції, Італії і Великобританії. Найнижчий рівень витрат на дотримання вимог 0,1 % спостерігався на фермах Об'єднаного Королівства.

В обов'язковому порядку всі європейські виробники яловичини зобов'язані проводити заміну вушних бірок, у разі втрати таких твариною, що створює додаткові витрати щодо ідентифікації тварини. Крім того фермери повинні формувати окремі бази даних, що призводить до витрат пов'язаних із реєстрацією та супроводом таких баз даних.

Вимоги щодо безпеки харчових продуктів тваринного походження призвели до збільшення цін на корми та концентрати в Франції, Італії та Великобританії. Це збільшення обумовлене рядом вимог, а саме: проведення регулярних перевірок щодо якості кормів, встановлення вимог щодо зберігання небезпечних речовин в окремих контейнерах, необхідність дозволу на використання певних добавок у корми, витрати на маркування синтезованого корму та кормів природнього походження, а також витрати на додаткову підготовку кадрів здатних використовувати новітні технології, котрих потребує запровадження даних процесів.

Вівчарство. Як і в сегменті виробництва яловичини найсуттєвіший вплив на збільшення витрат на дотримання вимог спричинило законодавство щодо забезпечення високих стандартів охорони здоров'я тварин та запобіжних заходів щодо таких небезпечних захворювань як наприклад ящур. Дане захворювання спричиняє катастрофічні наслідки як для виробників так і для споживачів, галузі тваринництва та торгівельній репутації в цілому.

Найвища вартість дотримання вимог зафіксована у Великобританії (2,2 - 2,4 % від загальних витрат). Переважно вона залежить від застосування надзвичайно суворих вимог стосовно ідентифікації овець, а також на встановлення 6-денного інкубаційного періоду у випалку підозри на наявність ознак небезпечних захворювань. Додаткові витрати включають в себе електронні мітки вуха і витрати на утилізацію мертвих тварин за межами ферми (не прямі витрати).

Виробництво свинини. У даному випадку вартість витрат на дотримання вимог варіюються в надзвичайно широкому діапазоні. Так, найвищий рівень вартості витрат на дотримання вимог щодо безпеки та якості продуктів харчування тваринного походження був зареєстрований на свинофермах Польщі – близько 4,3 % від загальної суми виробничих витрат.

В інших державах-членах ЄС, вартість значно нижче і становить близько 1,5 % в Данії та 1,9 % в Німеччині, досягаючи всього 0,2 % від суми загальних виробничих витрат в Нідерландах.

Високий рівень витрат на дотримання вимог у Польщі пов'язаний із рядом причин, найсуттєвішою із яких є закупівля кормів по більш високих цінах у результаті додаткових інвестицій у дотримання вимог щодо безпеки та якості безпеки та якості продукції тваринництва виробниками кормів. Таким чином через ціну виробники кормів/комбікормів перекладають вартість витрат на дотримання вимог на виробників. Також важливою причиною є часовий фактор. Польща приєдналася до Євросоюзу пізніше ніж країни-основні гравці на ринку виробництва свинини. Таким чином польські виробники були змушені пришвидшеними темпами надолужувати відставання в технологіях

виробництва, зумовлені історичним розвитком галузі в державі, що суттєво відрізнявся від решти країн-учасниць ЄС. Одні із таких інвестицій пов'язані із дотриманням заходів щодо покращення біологічної безпеки, що включають в себе: впровадження у виробничий процес додаткових технологій щодо облаштування огорожі (біобезпечний паркан та ворота), використання спеціального одягу та бахіл для відвідувачів, ванни (водний бар'єр при виїзді/в'їзді автомобіля із метою дезинфекції) та утилізація мертвих тварин. Разом із тим, на розмір додаткових витрат у Польщі не вплинула імплементація загальноєвропейського законодавства стосовно запобіганню інфекційним захворюванням, що було пов'язано із високими діючими національними стандартами щодо вакцинації свиней.

Зростання витрат на дотримання вимог безпеки та якості продуктів харчування тваринного походження в Данії та Німеччині обумовлене резонансним ефектом зростання ціни на корми. Причиною такого зростання переважно послугувала зміна білкових компонентів у кормах через заборону на використання кісткової муки та м'яса.

Виробництво курятини. У країнах-учасницях ЄС вартість витрат на дотримання вимог щодо безпеки та якості продуктів харчування тваринного походження коливається від 0,7-0,8 % в Німеччині до 4,4 % від загальної суми витрат в Італії.

Збільшення вартості витрат зумовлене в основному для всіх країн ціновим зростанням вартості кормів у зв'язку із переходом на нові практики виробництва у відповідності до законодавства для виробників кормів. Разом з тим, найсуттєвіший вплив даного чинника на формування вартості витрат на дотримання відповідності був зафіксований у Франції та Італії, а найнижчий у Німеччині, так як вимоги щодо дотримання правил безпеки та якості виробництва курятини передбаченні в загальноєвропейських положеннях та директивах були вже реалізовані відповідно до національного законодавства.

Наступною за значенням у загальному розмірі витрат на дотримання є частка заходів що виникають у результаті впровадження додаткових законодавчих вимог щодо запобіганню та боротьбі із захворюваннями такими як вакцинація з метою запобігання захворюваності на хворобу Ньюкастла (ND) та профілактика сальмонели. До типових витрат при профілактиці та запобіганню захворюваності належать витрати на ветеринарне обслуговування, відбір проб та проведення аналізів, закупівля та доставка вакцини, а також оформлення супутньої документації та додатковий документообіг пов'язаний із цим.

14.4.3. Вартість витрат на дотримання вимог відповідності та конкурентоспроможність

Вплив витрат на дотримання вимог щодо добробуту тварин та безпеки і якості продуктів харчування тваринного походження на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку варіюється в залежності від сегменту ринку (внутрішній, регіональний, світовий) та типу продукції. З позиції оцінки впливу вартості витрат на внутрішню конкурентоспроможність серед держав-учасниць ЄС і на зовнішніх ринках, для оцінки ситуації далі

розглянемо відносний вплив таких витрат по галузям виробництва та країнам-виробникам.

Молочна продукція. У даному сегменті можна спостерігати широкий діапазон виробничих витрат як у межах держав-учасниць ЄС, так і у порівнянні до зовнішніх виробників, таких, наприклад, як Нова Зеландія та Аргентина. Так, серед країн Європейського союзу собівартість виробництва молока у Ірландії в середньому у тричі нижче ніж собівартість виробництва молока у Фінляндії. Для прикладу, собівартість виробництва молока в Ірландії за цінами 2013 року становила 26€/100 кг, в той час як у Фінляндії вона досягала у середньому 75€/100кг. В той же самий час, собівартість виробництва молока, для порівняння, у Аргентині і Новій Зеландії складала відповідно 19 і 23 €/100 кг, що на 12-27 % нижче від собівартості виробництва молока у Ірландії і у 4,5 рази нижча порівняно із Фінляндією. Витрати на дотримання вимог для молочних ферм в межах ЄС складають від 1 до 3 %, тоді як витрати для країн що розвиваються і впроваджують аналогічні законодавчі вимоги щодо дотримання добробуту тварин та якості і безпеки продуктів харчування коливаються в межах від 0,5 до 1 %.

Виробництво яловичини. Для даної підгалузі характерна найбільша різниця у собівартості виробництва між країнами ЄС та країнами що розвиваються. Розглянемо це на прикладі Бразилії, де мінімальний рівень собівартості виробництва яловичини сягав 178 €/100 кг продукції, при цьому частка витрат на дотримання вимог відповідно до діючого законодавства знаходиться у межах 5 %. В той же час, у Великобританії різниця собівартості виробництва яловичини коливалась в межах 402 € /100 кг – 610 € /100 кг м'яса. У Франції та Італії середній рівень витрат 427 € /100 кг і 492 € /100 кг відповідно, із яких діапазон витрат на дотримання вимог в базових цінах 2013 року знаходиться в межах від 0,5 до 3 %.

Таким чином, різниця між найвищою собівартістю виробництва яловичини в Бразилії та найнижчою собівартістю виробництва у Великобританії у 2013 році становила близько 224 € /100 кг м'яса (40 % від середньої собівартості виробництва яловичини в ЄС). Таким чином витрати на дотримання вимог добробуту тварин не є суттєвим фактором впливу на конкурентоспроможність яловичини виробленої у ЄС. В даний час, застосовуються імпорتنі мита з метою частково захисту виробництва яловичини в ЄС.

Схожа ситуація складається і у галузі *вівчарства*. Середня собівартість виробництва баранини у країнах Європейського союзу коливалась у рамках 300-350 € /100 кг м'яса, в той час як витрати на виробництво однієї і тієї ж кількості продукту становить менше 100 євро в Новій Зеландії і між 140-190 € /100 кг в Австралії. При чому, витрати на дотримання вимог добробуту тварин та безпеки і якості продуктів харчування тваринного походження в межах ЄС коливаються від 0,5 до 3,5 %, в той час як витрати на дотримання вимог відповідно до еквівалентних законодавств в Австралії і Новій Зеландії знаходяться діапазоні від 0,5 до 1,7 %.

Зважаючи на суттєву різницю у собівартості виробництва продукції вівчарства та яловичини між країнами ЄС та іншими державами і не суттєву різницю у співвідношенні вартості витрат на дотримання вимог у цих країнах можна прийти до висновку, що і у випадку виробництва яловичини і у випадку вівчарства додаткові витрати на дотримання вимог утримання тварини не є суттєвим фактором впливу на конкурентну перевагу виробника на зовнішньому ринку.

Виробництво свинини. Витрати на дотримання умов добробуту тварин та якості і безпеки продукції тваринництва в державах-членах ЄС варіюються від 2,9 % в Нідерландах до близько 9 % в Німеччині, в той час як в Бразилії ці витрати становлять близько 3,3 %. При цьому, собівартість виробництва свинини в європейських країнах коливається в межах 140-160 € /100 кг м'яса. При чому, найнижча собівартість виробництва спостерігається у Польщі (130 € /100 кг м'яса) через низьку вартість робочої сили. Собівартість виробництва свинини у Бразилії відповідно коливається у межах 100-110 € /100 кг, що складає різницю вартості близько 50€ /100 кг відносно до країн ЄС.

Таким чином, конкурентоспроможність виробництва свинини потребує додаткової підтримки так як дотримання вимог добробуту тварин та якості і безпеки продуктів харчування тваринного походження може мати тимчасовий негативний вплив на неї на світовому ринку.

Виробництво курятини. Собівартість виробництва курятини у країнах ЄС знаходиться між 84 € /100 кг м'яса у Франції та 98 € /100 кг м'яса в Італії. Для порівняння, у той же самий час як бразильські ферми можуть виробляти курятину з середньо, собівартістю 60 € /100 кг м'яса. Витрати на дотримання вимог утримання тварин для птахофабрик коливаються в діапазоні від 1,4 % в Німеччині до 5,5 % в Італії у межах ЄС, в той же самий час у Бразилії вони становлять лише 3 %.

Таким чином, такі країни як Бразилія є надзвичайно висококонкурентними гравцями на світовому ринку курятини в цілому та на ринку ЄС зокрема. Бразильські виробники курятини дотримуються аналогічних вимог щодо добробуту тварин та якості й безпеки продуктів харчування тваринного походження, але мають набагато нижчі операційні витрати і низьку собівартість виробництва.

Відповідно до результатів оцінки впливу на виробників додаткових витрат на дотримання вимог законодавства ЄС щодо охорони навколишнього середовища, добробуту тварин та якості і безпеки продукції тваринництва можна зробити висновок, що дійсно існує суттєва різниця між вартістю виробництва продуктів харчування тваринного походження між країнами європейського союзу та іншими країнами виробниками. Проте, ця різниця не зникне і суттєво меншою не стане, якщо не дотримуватись вимог щодо добробуту тварин та безпеки і якості продукції тваринництва.

Відповідно до різних галузей та країн скорочення витрат на дотримання вимог може спричинити не суттєве скорочення собівартості виробництва, але не буде мати суттєвого впливу на кінцеву ринкову ціну. Оскільки виробництво у

галузі тваринництва більшою мірою залежить від інших факторів, таких як продуктивність, витрати на оплату праці, цін на корми та іншу сировину.

14.5. Етичне поводження із сільськогосподарськими тваринами в Україні

Для структури тваринництва в Україні притаманні дві ознаки:

- основними напрямками є птахівництво, свинарство та скотарство;
- в галузі переважає промислове та дрібнотоварне виробництво, майже відсутні середні фермерські господарства.

Традиційно тваринництво в Україні охоплює не лише свинарство, скотарство, птахівництво, але й вівчарство, рибництво, бджолярство, конярство та інше. Проте частка підприємств останніх напрямків у загальному обсязі виробництва є мізерною. Тому розвиваючи тваринництво як індустріальне виробництво, претендуючи на свою нішу на світовому ринку продуктів тваринництва в контексті Євроінтеграції добробут тварин є нагальним питанням подальшого розвитку галузі.

До основних нормативно правових актів, що визначають питання добробуту тварин та орієнтованих на виробництво якісної і безпечної продукції тваринництва належать:

- Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», який базується на принципах заборони жорстоких методів утримання тварин та відповідальності за жорстоке поводження із тваринами. Закон визначає загальні правила утримання тварин, що виключають жорстокість, вимоги до транспортування та забою. Наприклад визначається, що умови утримання тварин мають задовольняти їх природні потреби у їжі, воді, русі, контактах із собі подібними, природній активності, тощо. Транспортування тварин повинно здійснюватися спеціально обладнаним транспортом із метою запобігання травмування та смерті тварини. Під час транспортування тварина повинна мати доступ до їжі та води. При забої забороняється умертвіння тварини методами, що викликають передсмертні страждання та негуманними методами, що призводять до загибелі від удушення, електричного струму, больових ін'єкцій, отруєння тощо. Детальні умови утримання, транспортування та забою тварин регулюються стандартами та нормами які розроблені із огляду на дотримання умов санітарної безпеки утримання тварин а не захисту тварин від жорстокого поводження.

- Закон України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» визначає організаційні та правові засади щодо ідентифікації та реєстрації тварин з метою одержання оперативної та надійної інформації про поголів'я тварин щодо статі, віку, породи та їх місцезнаходження для поліпшення управління і прогнозування ринків продукції тваринництва та контролю за епізоотичною ситуацією в Україні.

На жаль, процеси впровадження нормативних вимог щодо добробуту тварин та дотримання стандартів якості та безпеки продуктів харчування тваринного походження в Україні не мають систематизованого і завершеного вигляду і потребує кардинальної зміни підходів.